

BARTKÓ RÓBERT – SZOMORA ZSOLT

A XXI. század kriminalizációs hatásainak normatív értékelése a hazai Btk. különös részi rendszerében

ABSTRACT

In the 21st Century, countries worldwide had to face new security challenges. The fight against terrorism, the pandemic, the migratory pressure and other facts, furthermore, the political circumstances all over the world have spurred the internal legislatures to pursue more active legislation. In many cases, the legislation has become symbolic and such statutory definitions have been adopted and inserted into the substantive criminal law, which has caused serious concerns not only for the theory but also for the practice. There has been an increase in the number of criminal offences which were regulated by the domestic criminal code but they don't appear in the criminal-statistics. The aim of the paper is to analyse the process described above regarding to Hungary and to make conclusions in this field.

Keywords: Hungarian Criminal Code ■ symbolic legislation ■ principle of legality
■ criminalization ■ terrorism ■ irregular migration ■ pandemic

I. BEVEZETÉS

A büntetőjogi kriminalizáció folyamatos kiterjesztése, a büntetendőség expanziója közel sem újkeletű jelenség a magyar büntetőjogban. A nemzetközi, európai trendekhez igazodva, részben a – szintén folyamatosan gyarapodó – nemzetközi kriminalizációs kötelezettségeknek eleget téve, már a rendszerváltozás időszakától megindult egy olyan kriminalizációs hullám,^[1] amely a mai napig nem jutott nyugvópontra. Ezt a hullámot csak felerősítette hazánkban az elmúlt évek különleges jogrendi helyzete is, amelyben a jogalkotó – mintegy a definiált válsághelyzetre reakcióként – gyakran nyúlt a büntető anyagi jog fegyvertárá-

[1] Részletes áttekintéséhez lásd pl. Nagy, 2004.

hoz. Nemcsak az új tényállások száma gyarapodott, de azok szakmai minősége is folyamatosan romlott, hiszen, szakítva az addig követett dogmatikai hagyományokkal, a végletekig kiszélesített büntetőjogi fenyegetettség fogalmazódott meg bizonyos kriminalitások esetében^[2] – utalva a nemzetközi vagy uniós kötelezettségvállalásokra, vagy olykor pusztán csak a különleges jogrendet megalapozó „veszély” elleni küzdelemre.

Ebben a változóban lévő rendszerben a ma büntetőjogásza, aki a folyamatos Btk.-módosít(gat)ásokhoz edződve, vagy még inkább azokat elszenvedve kénytelen munkáját végezni, akár meg is lepődhet azon, amit Irk Ferenc már 1995-ben fogalmazott: „komolyan el kellene gondolkoznunk azon, hogy mit ért az utóbbi néhány év – büntetőjogot is érintő – »jogalkotási dühe«. A számtalan, csak kodifikált, ám eszköz híján ki nem kényszerített paragrafus fel kell hívja a figyelmünket, hogy e szabályok nem csekély része tulajdonképpen az állam pótcselkvése; annak bizonyítási szándéka, hogy a maga részéről mindent megtesz polgárai védelmére.”^[3]

A jelenséget tehát már a rendszerváltozás első évtizedében is kritikusnak tartották, márpedig – ahogy tanulmányunk szűk keretei között is igyekszünk kimutatni – a „helyzet azóta csak fokozódott”. Írásunkban a 2012. évi Btk. hatálybalépése óta eltelt időszak kriminalizációs jogalkotásának jellemzőit tekintjük át egyfajta, a szakvéleményektől megszokott optikával, és ennek során kizárólag a Btk. Különös Részeinek módosításaival foglalkozunk,^[4] azzal természetesen, hogy ahol az adott tényállás kapcsán az szükségesnek mutatkozik, általános részi kérdéseket is érinteni fogunk. Tematikus válogatásunk közel sem teljes, de – szándékunk szerint – arra alkalmas, hogy bizonyos általános jellemzőket felmutasson, és újabb tendenciákat is kirajzoljon.

II. A PROBLÉMA SZÁMOKBAN

A kritikus felhangú bevezetés után azt mindenképpen elismerően kell nyugtázni, hogy az 1978. évi Btk. novelláris módosításai és az Alkotmánybíróság normamegemmisítő határozatai képesek voltak biztosítani az alkotmányos jogállamba történő büntetőjogi átmenetet.^[5] A módosítások nagy száma azonban alapjaiban kezdte ki a Büntető Törvénykönyv rendszerét, a kódex koherenciáját. A 2012. évi Btk. általános indokolása első helyen utal erre az újradifíciózás in-

[2] Gondolhatunk itt például a terrorizmus elleni küzdelem „örve” alatt megalkotott az „ellenség-büntetőjog” modernkori kifejeződéséeként is felfogható új sui generis előkészületi tényállásokra (példákat lásd később).

[3] Irk, 1995, 131.

[4] A büntetőjogi szigor fokozódásának másik – a gyakorlatban még nagyobb hatású – szintere a Btk. szankciórendszere, amelyre itt most nem térünk ki. Ehhez lásd pl. Nagy, 2015; Tóth, 2018; Ambrus, 2018; Boda – Tóth – Hollán – Bartha, 2022, 121-126.

[5] Vö. Nagy, 2004, 171-176.

dokai között: „A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a hatályos Btk.) az 1979-es hatályba lépése óta több mint száz alkalommal módosult, ebből a jogalkotó az elmúlt három évtizedben több mint kilencven alkalommal (tehát évente átlagosan többször is) módosította, és tíznél több alkotmánybírósági határozat érintette. Ezek a változások több mint ezerhatszáz rendelkezést módosítottak, vezettek be, illetve helyeztek hatályon kívül.”^[6]

Az 1978. évi kódexet tehát három évtized alatt érintette közel száz módosító törvény. E perspektívából érdemes egy pillantást vetni magára a 2012. évi Btk.-ra: a hatályos büntető kódexet elfogadása óta, tehát mindösszesen egy évtized alatt ötvenhárom módosító törvény érintette.^[7] E magas szám mindenképpen aggasztó, és mélységi vizsgálat nélkül is a kódex rohamos széttöredezésére utal.

Az új kriminalizációs rendelkezések számbavétele módszertani szempontból nem könnyű feladat.^[8] A Különös Részbe iktatott – egyszerűen azonosítható – új alcímek mellett figyelemmel kell lenni a meglévő bűncselekményi tényállásokhoz fűzött új magatartástípusokra és az új előkészületi rendelkezésekre, az előkészület hatókörének rendkívüli kiszélesítésére bizonyos bűncselekmények esetén. Továbbá pontosan elemezni kell az alapesetek-minősítő körülmények kapcsolatát,^[9] mert az új minősítő körülmények beiktatása nem tekinthető valódi új kriminalizációs rendelkezésnek, „csak” a már meglévő büntetőjogi felelősség szigorításának.^[10]

A fentiek szem előtt tartásával tehát nem végzünk teljeskörű leltárt, hanem a különösebb módszertani nehézség nélkül megszámlálható változásokat össze-
sítjük csak. A tendenciák érzékeltetésére ugyanis ezek is alkalmasak. A 2012. évi Btk. elfogadása óta tizenhét új bűncselekményi alcím került a törvénybe, az pedig különösebb becslési kockázat nélkül kijelenthető, hogy az újonnan kriminalizált cselekménytípusok száma ennek a többszöröse.^[11] A valamennyi előkészületi magatartást büntető különös részi rendelkezések száma összesen

[6] Lásd ehhez a Btk. Általános Indokolása I. pontjának (1) bekezdését.

[7] Kéziratunk lezárásakor utolsó módosításként a 2022. évi LX. törvényt vettük számba, amely 2023. január 1-jén lépett hatályba.

[8] A tartalmi és formai Btk.-módosítások elhatárolásához lásd Hollán, 2016, 344-345.

[9] A hatályos Btk.-ban ez azért is külön kihívás, mert egyre inkább elharapózik az – akár azonos, akár különböző súlyú – alapeseteket egy tényállás-konglomerátumba halmozó jogalkotási technika (a legújabb példák közül említhető a gyermekprostitúció kihasználása (203. §), a gyermekpornográfia (204-204/A§) az egyesülési és gyülekezési szabadság megsértése (217-217/C. §, a tiltott adatszerezés (422-422/A. §) vagy a pénzmosás (399-400. §)).

[10] Ahogy szintén nem valódi kriminalizációs rendelkezés a sui generis részesi alakzatok különös részi tényállásba iktatása sem, de elszaporodásuk a kódex széttördelésére mindenképpen alkalmas.

[11] Szintén csak kiragadott példa, de sokat elárul a büntetőjogalkotás attitűdjéről az, hogy akár klaszszikus, hosszú évtizedekig változatlan tényállások esetén is szükségét érezte annak, hogy ezeket további magatartások kodifikálásával terjessze ki a legutóbbi időszakban: pl. kuruzslás (187. §), zugírászat (286. §), fogolyszökés (283. §). A fogolyszökés elkövetési magatartásait csak 2012 óta négy esetben terjesztette ki a jogalkotó (2015., 2017., 2020. és 2021. évi módosítások).

hetven.^[12] Az előkészületi cselekmények kriminalizálásának – régebb óta tapasztalható – tendenciájáról sokat elárul, hogy 1978. évi Btk. hatálybalépésekor ez a szám csak huszonkilenc volt. Amíg hosszú ideig csak az állam elleni bűncselekmények köre volt az, ahol szinte valamennyi bűncselekmény előkészülete büntetendő volt, addig ma már felzárkózott ide például az egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekményeket kodifikáló Btk. XVI. Fejezet is, de rendkívül magas az arány a közbiztonság elleni bűncselekményeket taglaló XXX. Fejezetben is. Ugyan az előkészület büntetendőségét – a klasszikus tanok szerint – kivételesnek tekintjük, az elmúlt évtizedről elmondható, hogy az újonnan Btk.-ba iktatott bűncselekmény-típusokkal sokszor automatikusan együtt járt az előkészületük kriminalizálása is,^[13] az előkészület fogalmát a sui generis tényállásszerkesztés elvét követve a végletekig kiszélesítve.^[14]

III. A PROBLÉMA OKSÁGI HÁTTERE

Egyes új kriminalizációs rendelkezések háttérében – teljesen természetes módon – a büntetőjogpolitika változása áll. Jelen cikkben nem tekintjük feladatunknak a kriminálpolitikai folyamatok átfogó értékelését, ezért a büntetőpolitika változását csak mint egy lehetséges törvénymódosítási okot szemléljük. Ilyen változásnak lehattünk tanúí például a korrupciós bűncselekmények körében a hálapénz teljeskörű kriminalizálásánál, vagy gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények jelentősebb módosításainál.^[15]

A rendszerváltozás óta megfigyelhető, és az elmúlt évtizedben is töretlen folyamat a nemzetközi és európai uniós kriminalizációs kötelezettségek Btk.-ba való inkorporálása.^[16] A legutóbbi időszakból említhető például a gyógyszerhamisítás (185/A. §), az emberkereskedelem és kényszermunka (192. §), a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése (248. §), a pénzmosás (399-400.

[12] Ehhez tehát nem számoltuk hozzá a sui generis előkészületi bűncselekményeket (pl. 318. §), a csak egyes meghatározott előkészületi magatartásokat büntetni rendelő változatokat (pl. 197. § (5) bek.), valamint a rendszeridegen alakzatokat sem (pl. 390. §). Mindezek számbavétele szintén mélyebb tartalmi elemzést kívánna. Az előkészület büntetendőségének klasszifikálásához lásd Gál, 2018, 23-37.

[13] A teljesség igénye nélkül: 184/A. § (5) bek., 185/A. § (7) bek., 204/A. § (4) bek. b) pont, 322/A. § (4) bek.

[14] Erre a jogalkotási eredményre kiváló példaként szolgálnak a terrorcselekmény tényállásának az elemzett időszakban megvalósított módosításai. Így például kiemelhető a Btk. 316/A. § (1) bekezdése, ahol önmagában a terrorista intencióra alapított a büntetőjogi felelősségre vonás, vagy a terrorizmus támogatására uszító magatartásokat büntetni rendelő Btk. 331. § (2) bekezdése, amely teljesen indokolatlanul a háborús uszítás tényállásán belül került elhelyezésre.

[15] Lásd 2020. évi C. törvény, 2017. évi CLXXVII. törvény, 2020. évi V. törvény, 2021. évi LXXIX. törvény.

[16] Áttekintésükhöz lásd pl. Gál – Tóth, 2016; Hollán, 2016, 361-362.

§)^[17] vagy a terrorizmus új tényállásai (314-316/A. §),^[18] a terrorizmus finanszírozása (318. §), illetve szintén a terrorizmus elleni küzdelemmel összefüggésben megfogalmazott új tényállás a háborús uszításon belül (331. § (2) bek.). Ezen új vagy módosított tényállások kodifikációs technikája jelentősen eltér a hazai büntetőjogalkotás absztrakciós hagyományaitól, a nemzetközi szerződésekre és az uniós irányelvekre jellemző kazuisztikus jegyeket mutat, melynek hatásáról még a későbbiekben szólni fogunk.

Amíg a fenti két esetkör a büntető jogalkotás természeténél és alapvető meghatározóinál fogva a különös részi törvénymódosítások tipikus okának, hátterének tekinthető, addig az utóbbi évtizedben elharapózni látszanak olyan jogalkotási tendenciák, amelyek – rendszerszempontról – inkább atipikusnak, rendszeridegennek, a dogmatikai hagyományokkal szembenőnek tekinthetők, és jellemzőiknél fogva eleve magukban hordozzák a koherens szabályozási rendszer megbontásának veszélyét.

Bár e „kodifikációs normatermékek” megjelenése már szórványosan korábban is előfordult, gyakori alkalmazásuk a Btk. hatálybalépése óta érhető tetten. Első helyen említjük az esetjogi jogalkotást, amikor is a törvényhozó kifejezetten valamilyen konkrét életbeli, egyedi történetre kíván a Btk. gyors módosításával, új bűncselekményi alakzatok beiktatásával reagálni. Sok esetben az adott eseményekre reflektáló sajtóvisszhang vagy direkt politikai tematizálás is megfigyelhető e Btk.-módosítások kapcsán. Átfogó, absztrakt jogtárgyvédő tényállásalkotás helyett egyedi cselekmények kazuisztikus megfogalmazású beiktatására kerül sor, és a Btk. rendszerében való elhelyezésük is nemegyszer gondot okoz a kodifikátornak.^[19] Az utóbbi évtizedből említhető például a kiszolgáltatott személy megalázása (225. §), a becsületcsorbításra alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése, valamint nyilvánosságra hozatala (226/A-B. §), a jogellenesen átalakított személyszállítást végző jármű vezetése (239/A. §), vagy a járművezetés az eltiltás hatálya alatt (239/B. §).^[20]

[17] Jogértelmezési nehézségeihez lásd Karsai, 2022.

[18] A terrorizmus esetében ráadásul a jogalkotó a nemzetközi jogalkotási kötelezettség körén túlmenően általános felelősségtani szabály, a gyermekkor módosításához is folyamodott. Teljességgel érthetetlen ezzel kapcsolatban az a jogalkotói megközelítés, hogy a terrorcselekmény első két alapesetében a büntetendőség alsó életkori korhatárának leszállítását 12. életévre elvileg lehetővé teszi, ugyanakkor a terrorcselekmény eszközcselekményi rendszerében felsorolt egyéb bűncselekmények vonatkozásában nem feltételezi a belátási képességet a 12-14 év közötti elkövetők esetében. A diszharmonia abban áll, hogy a jóval bonyolultabb, célcselekményekhez kapcsolt tudattartalom kialakulását ezen korosztályban a jogalkotó elképzelhetőnek tartja, úgy, hogy az eszközcselekményi oldalon megjelenő, nagy számban különösebb megfontoltsági szintet nem feltételező bűncselekmények (pl. testi sértés enyhébben minősülő esetei, személyi szabadság megsértése) esetében viszont nem. Az értelmetlen szelekciót tovább fokozza, hogy a 16. §-ban a terrorcselekmény egy katalógusban szerepel például a kalauzbántalmazást büntető közfeladatot ellátó személy elleni erőszakkal, ami szintén eseti jogalkotási termékként került a gyermekora vonatkozó törvényi rendelkezésbe.

[19] Vö. Tóth, 2020; Pallagi, 2021, 378-379.

[20] További példákhoz lásd Boda – Tóth – Hollán – Bartha, 2022, 123.

Szintén egyfajta diszfunkcióra utal az kriminalizációs jogalkotás, amelynek a hátterében az áll, hogy a jogalkotó értékelése szerint a jogalkalmazói gyakorlat nem megfelelően értelmezte a meglévő előírásokat, ezért azok módosítását tartja szükségesnek, mintegy „utánanyúl a jogalkalmazónak”. Ilyenre láthatunk példát a tiltott adatszérés tényállásának extrém kazuisztikusra sikerült bővítésénél,^[21] vagy a több ember sérelmére elkövetett emberölés minősített tényállásának és a bűnhalmazati általános rendelkezésnek (6. § (3) bekezdés) a módosításánál. Utóbbi esetben a jogalkotó a költségvetési csalás kapcsán a bírói gyakorlatban felmerült egység-halmazati kérdést igyekezett szabályozni, a különös probléma kezelésére pedig az általános szabályt módosította.^[22] A jogalkalmazói gyakorlatra reflektáló jogalkotási csoportba sorolható a bűnszervezet legáldefiníciójának sokadik módosítása is.^[23] A jogalkalmazás változtatásának célja mint kimutatható háttér mellett egyébként ezek a módosítások is jellemzően az eseti jogalkotás kodifikációs jegyeit mutatják.

A 2012. évi Btk.-n egyértelmű lenyomatott hagyott, feltűnő sebeket ejtett a rendkívüli jogrend ma is fennálló időszaka, és az azt kiváltó társadalmi krízisek: a migráció és a pandémia. Ezek a Btk. módosításának önálló okcsoportjaként határozhatók meg, fontosságukra tekintettel külön alcímben foglalkozunk velük.

IV. A KRIMINALIZÁCIÓS HULLÁM NORMATÍV MELLÉKHATÁSAI

A kriminalizációs hullám Btk. Különös Részére gyakorolt egyik szembetűnő hatása, hogy a jogalkotás számára is problémát okoz az új – redundáns vagy alkalmazhatatlan – bűncselekményi tényállásoknak a Btk. jogtárgy-csoportokon alapuló fejezeti rendszerébe való beillesztése. Azért is említjük ezt a problémát első helyen, mert ezek a „félrekodifikálások” közvetlenül a kódex rendszerét kezdik ki. Az elvétett jogi tárgyak körében felfedezhető egy olyan téves gondolkodási minta, amikor a jogalkotó a kriminalizálással érintett jelenséghez kapcsolódó individuális jogi tárgyat összekeveri a közigazgatás rendjével, mint átfogó, kollektív jogi tárgygal. Ilyenre láthatunk példát a közlekedési bűncselekmények körébe iktatott, a járművezetés az eltiltás hatálya alatt elnevezésű bűncselekménynél (239/B. §), amelyben a közlekedés biztonságának védelme csak mögöttesen fedezhető fel, a tényállásban megfogalmazott magatartás elsődlegesen a bírósági és közigazgatási határozatok végrehajtásának törvényes rendjét támadja.

Abszurdnak is tekinthető, hogy a tiltott gyűlésen való részvételt pönalizáló új tényállást (217/C. §), a gyülekezési jogot mint individuális jogtárgyat védő

[21] Részletesen: Szomora, 2020, 314.

[22] Részletesen: Ambrus, 2023.

[23] Legutóbb módosította a 2019. évi LXVI. törvény. Részletesen lásd Gál, 2020. Az előzményekhez lásd Gellér – Bárányos, 2019.

törvényi tényállás alakzatai közé helyezték el. Holott a tiltott gyűlésen való részvétel kriminalizálása nem a gyülekezési jogot védi, hanem éppen ellenkezőleg, a gyülekezési szabadság közigazgatási korlátozását kívánja büntetőjogi szankcióval megerősíteni. Az eseti jogalkotás gyöngyszemei közé tartoznak a Btk. 226/A-B. §-ai, amelyek ugyan – gyakorlatilag a rágalmazás képmásvédő speciális alakzatként – rendszertanilag helyesen szerepelnek az emberi méltóságot védő XXI. Fejezetben, de a jogalkotó mégsem a szándékának megfelelően tudta ezeket a tényállásokat megfogalmazni. A módosító törvény indokolása egy választási csalási esetre reagálva a bizonyítékok valódiságát és a választások tisztaságát határozza meg jogi tárgyakként úgy, hogy a törvényi tényállások szövege ezzel semmilyen korrelációt nem mutat.

A probléma súlyát mutatja, hogy amíg a jogalkotó az Alaptörvény 28. cikke alapján elvárja büntetőjogalkalmazástól a teleologikus értelmezés primátusának érvényre juttatását, addig éppen az ehhez szükséges jogalkotási előfeltételnek nem tud megfelelni akkor, amikor nem megfelelően határozza meg az újonnan kodifikált tényállások jogi tárgyait.

A kriminalizációs hullám, a szerkezeti problémák és az eseti jogalkotás szinte szükségszerű mellékhatása az egyre komolyabb arányossági problémák megjelenése a különös közíri normaanyagban, hiszen az arányosság érvényesítéséhez szükséges átfogó kodifikációs szemléletet ezek a módosítások már nélkülözik. Kirívó példája ennek a szexuális bűncselekményeket tartalmazó XIX. Fejezet, amely túlzó büntetési tételeivel úgy a fejezeten belül, mint a más individuális jogtárgyakat védő fejezetekhez való viszonyában súlyos aránytalanságokat mutat. A számos közül csak egyetlen példát kiragadva: aligha adható észszerű indoka annak, hogy a digitálisan animált virtuális gyermekpornográfia egyes alakzatai az emberölés alapesetére irányadó öt évtől tizenöt évig terjedő, vagy akár az emberölés minősített esetében speciális maximumként megjelenő húsz évig terjedő szabadságvesztéssel legyenek fenyegetve (204. § (2)-(3) bekezdés). Az is aligha tekinthető arányosnak, hogy az évszázados múltra és gyakorlatra visszatekintő orgazdaság tényállását eltemető pénzmosás súlyosabban bünteti az „orgazda” cselekményét (399. § (4) bekezdés), mint az annak alapjául szolgáló, két vagy három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő lopási vagy sikkasztási (vagy más vagyoni elleni) alapcselekmény büntetési tétele. Mindez uniós jogalkotási kötelezettség nem megfelelő beültetésének mellékhatása. Az arányossági problémák között kirívó a védettségi igazolásokkal kapcsolatos visszaéléseket büntető kormányrendelet (lásd külön a következő alcímnél), amely ebben a körben valamennyi okirattal és digitális adattal kapcsolatos jogsértést egységesen öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyeget. Ezt a büntetési tételt kapták olyan – tartalmilag inkább előkészületi jellegű – magatartások is, amelyek a Btk. alapján korábban büntetlenek voltak (pl. a hamis magánokirat készítése).

Az újonnan kriminalizált tényállások sokszor maguk is világosan árulkodnak arról, hogy valójában a jogalkotó is redundánsnak tekinti őket. Ez a „jogalkotói tudat” a szubszidiárius tényállások elszaporodásában érthető tetten, ami azt is kifejezésre juttatja, hogy a jogalkotás tisztában van azzal, hogy az éppen

a Btk.-ba iktatott új bűncselekményi alakzatot nagy valószínűség szerint lefeddi egy, már a Btk.-ban lévő átfogóbb, absztraktabb tényállás. Így a jogalkotás aktivitását demonstrálni hivatott Btk.-módosítás ártalomcsökkentést szolgáló módszerének tekinthető az átfedésből eredő elhatárolási, halmazati problémákat bizonyos szinten kezelni képes szubszidiaritási záradék. Jelenleg a Btk.-ban negyven olyan törvényi tényállás található, amely az egy magatartással megvalósított súlyosabb bűncselekményekhez képest háttérbe lép, és tíz olyan tényállás, amely az egy magatartással megvalósított bármely bűncselekményhez képest szubszidiárius. E tényállások közül tíz olyan van, amelyeket a 2012. évi Btk. kriminalizált először,^[24] és tizenegy további tényállást pedig a Btk.-módosítások iktattak be.^[25] A tendencia egyértelmű.

V. A SZIMBOLIKUS JOGALKOTÁS NÉHÁNY KIEMELT PÉLDÁJA

Irk Ferenc bevezetőben említett szavaival élve, a büntetőjogban a szimbolikus jogalkotás mutat rá talán a legsúlyosabb alkotmányos büntetőjogi problémára. Nevezetesen arra, hogy a büntetőjognak nem feladata olyan tényállások szabályozása, melyek esetében már az elfogadás időpontjában fennáll a „hiábavalóság” esélye. Másként megközelítve, a büntetőjognak mint a szankciórendszer „zárkövének” nem lehet feladata, egyben funkciója kizárólag a lakosság megnyugtatása, és nem lehet a jogalkotás eszköze sem arra, hogy pusztán csak abból a célból, hogy szimbolizálja az állam gondoskodó „védernyőjét” polgárai felett, olyan tényállásokat szabályozzon, amelyek esetében vagy a gyakorlati alkalmazásra irányuló szándék, vagy annak potenciális lehetősége már a megalkotás időpontjában hiányzik.^[26]

A szimbolikus jogalkotás kiváló példája a migrációs nyomás hatását ellen-súlyozandó, még 2015-ben elfogadásra került határárral kapcsolatos bűncselekmények köre.^[27] Ezen kriminalitások esetében – figyelembe véve a kriminálstatisztikai adatokat is – nemcsak a szabályozás ténye, de annak formája is erősen megkérdőjelezhető, így jól érzékeltethető a szimbolikus jogalkotás két legfőbb gyengesége: a legalitási elv háttérbe kerülése, valamint a normatív diszharmónia.

[24] Példaként 225. §, 344. §, 348. §., 355. §.

[25] Példaként 217/A, B. és C. §-ok, 226/A. §, 239/A. §, 349/A. §, 352/C. §, 422/A. §.

[26] A szimbolikus büntetőjog és rizikóbüntetőjog jellemzőinek összefoglalásához lásd Nagy, 2013, 126-131.

[27] Ide tartoznak: a határárral tiltott átlépése (352/A. §), a határárral megromlása (352/B.§), valamint a határárral kapcsolatos építési munka akadályozása (352/C. §).

Az első említett problémakör elemzése kapcsán két, egyébként bárki számára elérhető adathalmaz összevetéséből kell kiindulnunk.^[28] Ha megvizsgáljuk a rendőrség által közzétett irreguláris határátlépési kísérletek, valamint a határátlépéssel kapcsolatos regisztrált bűncselekmények számát az elmúlt években, az eljárási legalitás elvének súlytalanná válása szembeszökő, illetve az a tény is jól érzékelhető, hogy a migrációs útvonalak átrendeződése révén a hazai hatóságok is inkább a rendészeti, mintsem a büntetőjogi eszközöket vették/veszik igénybe a migrációs nyomás kezelésére.^[29] A rendőrség által közölt statisztikai adatok alapján 2017. január és 2022. november között a detektált illegális határátlépések száma a fizikai határátlépéssel érintett határszakaszokon mindösszesen 2239 volt, míg a határátlépéssel kapcsolatos statisztikailag regisztrált kriminalitások száma 2017 és 2019 között összesen 10, de az elmúlt két évben is csak 9 volt. Fontos azt is kiemelni, hogy a határátlépéssel kapcsolatos építési munka akadályozása miatt a tényállás elfogadása és hatálybalépése óta még nem is indult büntetőeljárás. Ezen számadatok mellett pedig joggal merül fel a kérdés: indokolt-e olyan törvényi tényállás megtartása a Btk. rendszerében, melyek esetében maguk a jogalkalmazók is hatékonyabbnak tartják a büntetőjogon kívüli, rendészeti eszközök alkalmazását, érvényre juttatva ezzel a jogállami büntetőjog alapelvei rendszerében oly régóta uralkodó ultima ratio elvét.

Ugyanakkor a jogalkotás minősége, és az annak mentén kialakult joggyakorlat is jól példázta, hogy erős a normatív diszharmonia ezeknél a bűncselekményeknél. A határátlépés megrovására útján megvalósított határátlépések jogi megítélése nem az elkövetők valós szándékához kapcsolódik,^[30] míg a határátlépés megrovására bűncselekménye jelenlegi formájában teljesen indokolatlan,^[31] hiszen a büntetőjogi védelem egyéb tényállás keretében (pl. a rongálás, vagy a határátlépés tiltott átlépése megfelelő módosításával) is érvényesülhetne.^[32] A határátlépéssel kapcsolatos építési munka akadályozása önálló bűncselekményként való szabályozásához pedig szintén nem fűzhető racionális indok. Nemcsak azért, mert eddig ilyen bűncselekmény miatt senkivel szemben nem indult büntetőeljárás, hanem annak okán is, mert a jogalkotó már a korábbi építési munkák

[28] National Headquarters of the Hungarian Police: General Situation Report on Border Management, 2022.

[29] Ebben a témában lásd még Hautzinger, 2016, 57-65., valamint Hautzinger, 2016, 181-203.

[30] A szakirodalom egységes álláspontot foglal el ebben a kérdésben, amennyiben a fizikai határátlépés megrovásával elkövetett tiltott határátlépés esetén az utóbbi cselekményt a látszólagos anyagi halmazat egyik eseteként, mint büntetlen utócsselekményt értékelik. Lásd ezzel kapcsolatban: Bartkó, 2019, 47.; Király, 2016, 280.; Sinku, 2021, 659-662.

[31] Arról nem is beszélve, hogy olyan hipotetikus minősítő körülmények kapcsolódnak hozzá, mint például a halált okozva történő elkövetés, mely rendkívül életszerűtlen, ha a rongálási cselekmény és a halál közötti okozati összefüggést vizsgáljuk.

[32] Molnár Erzsébet a szimbolikus büntetőjogalkotás iskolapéldáiként kifejezetten redundáns tényállásoknak minősíti a határátlépéssel kapcsolódó bűncselekményeket. Ld. Molnár, 2019, 64-68.

időszaka alatt is közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegésként^[33] értékelte az ilyen cselekményt, és ilyen előzmények ismeretében a tényállás Btk.-ban való megtartása érdemi jogpolitikai megfontolás mentén nem indokolt. Szintén problémás ezekben a bűncselekményeknél már önmagában „az államhatár rendjét biztosító létesítmény”, vagy a „tömegzavargás” tényállási elemeinek az értelmezése is,^[34] mint ahogyan az ezen bűncselekményre a törvény Általános Részében szereplő kötelező kiutasítási szabály, hiszen a határárral kapcsolatos bűncselekményt megvalósító személy „persona non grata” jellegét tulajdonképpen megdönthetetlen vélelemként határozza meg.^[35] Ez pedig annak okán agályos, hogy a kiutasítás előzetes feltételeinek a vizsgálatát ezekben az esetekben a jogalkotó nem várja el a jogalkalmazótól, holott mind az Alaptörvényből, mind pedig a Btk. szabályaiból egyértelműen következik, hogy nem mindenkiel szemben alkalmazható ez a büntetés.

Szintén a szimbolikus jogalkotás terméke – figyelemmel a kriminálstatisztika adataira is – a pandémia idején bevezetésre került veszélyhelyzet alatt meghozott büntetőnormák köre. Ebben az időszakban a szimbolikus büntetőjogi normaalkotás újabb kártékony hatásának lehattünk tanúi, amikor már alkotmányos büntetőjogi alapelvek sérültek az illúzió – a polgárok feletti „védernyő” – biztosítása érdekében. Ezekkel a tényállásokkal kapcsolatban már nem csak egyszerűen a normatív diszharmónia, vagy a gyakorlati alkalmazhatóság hiánya merült fel, hanem a büntető jogszabályalkotási hatáskör eltorzított értelmezése is. Utóbbira példa a Kormány 220/2021. (V. 01.) sz. rendelete – a védettségi igazolványokkal kapcsolatos visszaélések megfékezése érdekében –, amely a törvényi szinttől alacsonyabb szintű jogforrásban kriminalizált magatartásokat, valamint kapcsolt súlyosabb jogkövetkezményeket már létező törvényi tényállásokhoz, úgy, hogy egyébként ezen tényállások Különös Részbe történő beemelésére a normális rendben ülésező Országgyűlés mellett törvényi úton is lehetőség lett volna.^[36]

A rendelet ugyan már nincs hatályban, azonban a büntető anyagi jogban speciálisan alkalmazandó időbeli hatály elvének tartalmát felülírva, a 2021. évi CXXX. tv. 3. § (2) bekezdése alapján még egészen 2027. május 31. napjáig teremti

[33] Ilyen volt a szerb-magyar határszakaszon folyó munkák időszakában a 213/2015. (VII. 31.) sz. Kormányrendelet, amely az akadályozó magatartást kifejtővel szemben akár 300.000 Ft közigazgatási bírság kiszabását is lehetővé tette.

[34] Lásd erről bővebben: Madai, 2016, 250-252. A szerző utal rá, hogy az első fogalom kapcsán annak pontos legáldefinícióját a jogalkotó nem adja meg, míg a tömegzavargás esetén önmagában is kérdéses a tömeg és a zavargás fogalmának meghatározása.

[35] A Btk. 60. § (2a) bekezdése alapján az említett bűncselekmények miatt kiszabott szabadságvesztés mellett a kiutasítás büntetés bizonyos kivételektől eltekintve nem mellőzhető.

[36] A büntetőrendeleti tényállások rendszerezéséhez lásd Szomora, 2021.

meg az alapját büntetőeljárás megindításának.^[37] Azaz a rendeleti úton kriminalizált magatartások öt éves elévülési idejében már a hatályon kívül helyezett normában megfogalmazott, a hatályos Btk. által büntetni nem rendelt tényállások miatt is indíthatók lesznek büntetőeljárások, mely jogalkotási technikára a rendszerváltás óta nem volt példa Magyarországon.

VI. KONKLÚZIÓ

Ahogy a bevezetőben is említettük, a tanulmányban bemutatott példák messze nem teljeskörűek, de szándékaink szerint így is alkalmasak a kriminalizációs hullám kedvezőtlen hatásainak a bemutatására. A helyzet önellentmondósságát szemléletesen mutatja a kriminálstatisztikára történő reflexió: amíg 2012-ben – azaz a Btk. kihirdetésének évében – a regisztrált bűncselekmények száma 472.236 volt, addig folyamatos csökkenés mellett a 2021. évi adat ennek alig 33%-a (154.012).^[38] Amíg a Btk.-ba iktatott újabbnál újabb bűncselekményi tényállások száma folyamatosan, hosszú időtávon nő, addig a regisztrált bűncselekmények száma folyamatosan és jelentősen csökken. Az örvedetesen javuló kriminalitási helyzet mellett kínálná magát a populista következtetés, hogy mindez a Btk.-módosítások generálprevenzív hatásának eredményességét mutatja. Ehelyett azonban a statisztika éppen azt támasztja alá, hogy a kriminalizációs hullám új bűncselekményi tényállásait valójában sohasem alkalmazzák a gyakorlatban.^[39] Szimbolikus büntetőjogi termékekről van szó.

Az elvétett jogtárgyú, kazuisztikus, arányossági problémákkal terhelt és átfedéseket mutató tényállások melegágyai a jogértelmezési és elhatárolási nehézségeknek, amelyekre szinte természetes reakció a jogalkalmazás részéről, hogy igyekszik ezeket a tényállásokat „elkerülni”. Az alkalmazhatatlan tényállások kikezdi a törvényességi elvet és az eljárási legalitás parancsát. Amíg a kriminalpolitika folyamatosan a szigorúbb és expandáló büntetőjogi fellépés fontosságát és eredményességét hangsúlyozza, addig – paradox módon – valójában éppen a büntetőjogi legalitást áldozza fel a szimbolikus büntetőjogalkotás oltárán.

[37] Szintén érdekes, hogy a rendeletet a nullum crimen elv sérelme miatt támadó alkotmányjogi panaszeljárást az Alkotmánybíróság 3325/2022. (VII. 21.) sz. végzésével megszüntette érdekes, és meglehetősen ellentmondásos érvelés mentén. Kiemelendő azonban Sulyok Tamás, az Alkotmánybíróság elnökének párhuzamos indokolása, melynek „üzenete” a szimbolikus jogalkotás számára egyfajta alkotmányos határt fogalmaz meg.

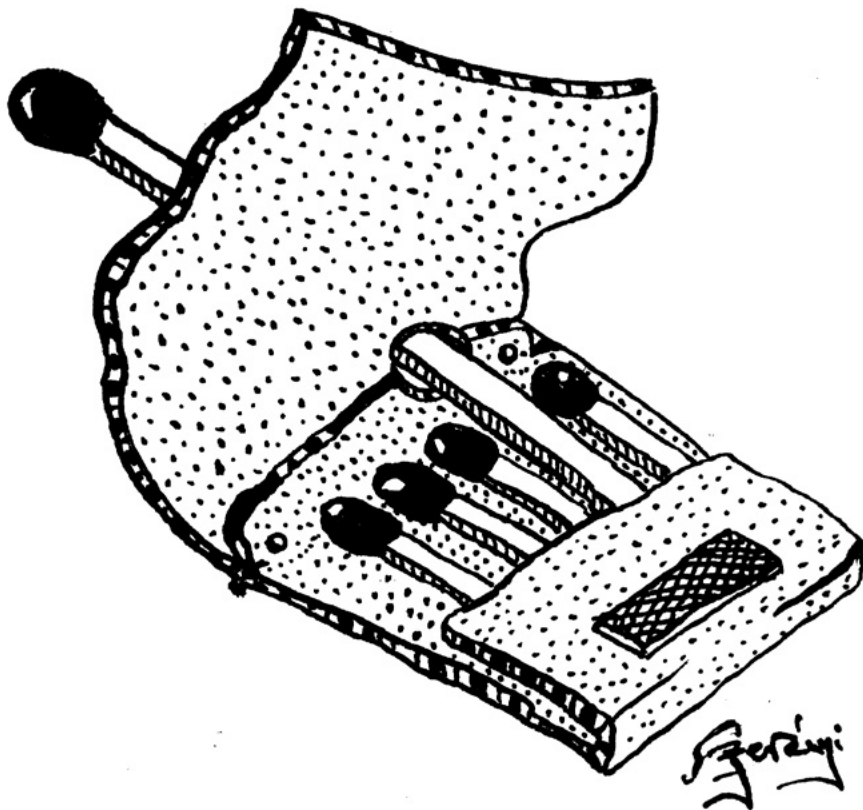
[38] Tájékoztató a bűnözés 2021. évi adatairól. Ld. Legfőbb Ügyészség, 2022.

[39] Nem véletlenül nevezi az esetjogi büntetőjogalkotás termékeit „alvó normáknak”. Ld. Boda – Tóth – Hollán – Bartha, 2022, 123.

IRODALOM

- Ambrus István (2018): Abszolút határozott szankciók a 2012-es Btk. tükrében, nemzeti közki tekintéssel. In: Menyhárd Attila – Varga István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara: a jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai*. II. kötet. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Ambrus István (2023): A bűncselekményi egység új törvényi szabályozása. In: *Magyar Jog*. 2023/2. sz.
- Boda, Zsolt – Tóth, Mihály – Hollán, Miklós – Bartha, Attila (2022): Two Decades of Penal Populism – The Case of Hungary. In: *Review of Central and Eastern European Law*. Vol. 47. DOI: <https://doi.org/10.1163/15730352-bja10060>.
- Bartkó Róbert (2019): *Az irreguláris migráció elleni küzdelem eszközei a hazai büntetőjogban*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Gál Andor (2018): Az előkészületi cselekmények büntetendővé nyilvánításának egyes típusairól. In: *Magyar Rendészet*. 2018/3. sz. DOI: <https://doi.org/10.32577/mr.2018.3.2>.
- Gál Andor (2020): Megjegyzések a bünszervezet új törvényi fogalmának értelmezéséhez. In: *Magyar Jog*. 2020/12. sz.
- Gál István László – Tóth Mihály (2016): Az uniós jog és a magyar jogrendszer viszonya – büntető anyagi jogi jogharmonizáció. In: Tilk Péter (szerk.): *Az uniós jog és a magyar jogrendszer viszonya*. PTE Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs.
- Gellér Balázs – Bárános Bernadett (2019): Meddig tágítható a bünszervezet-fogalom? Büntetőjogi és alkotmányos aggályok a bünszervezet-fogalom bírósági értelmezésével kapcsolatban. In: *Magyar Jog*. 2019/7-8. sz.
- Hautzinger Zoltán (2016): *Idegen a büntetőjogban*. AndAnn Kft, Pécs.
- Hautzinger Zoltán (2016): Büntetőjogi tényállások a külföldiség és a migráció vonzásában. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai*. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest.
- Hollán Miklós (2016): Az új Büntető Törvénykönyv. In: Jakab András – Gajdusчек György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. MTA TK JTI, Budapest.
- Irk Ferenc (1995): Súlypontok a kriminálpolitikában. In: *Kriminológiai Közlemények*. 1995/52. sz.
- Karsai Krisztina (2022): A pénzmosás. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer, Budapest.
- Király Balázs László (2016): Gondolatok a határárral kapcsolatos bűncselekményekről. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai*. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest.
- Legfőbb Ügyészség (2022): *Tájékoztató a bűnözés 2021. évi adatairól*. Budapest.
- Madai Sándor (2016): A „tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet” kezelésének büntető anyagi jogi eszközei hazánkban. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai*. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest.
- Molnár Erzsébet (2019): Dogmatikai határárr. Dogmatikai és kriminálpolitikai elemzés a határárral kapcsolatos bűncselekményekről. In: *Állam- és Jogtudomány*. 2019/4. sz.
- Nagy Ferenc (2004): A magyar anyagi büntetőjog (át)alakulása a rendszerváltozás óta. In: Lamm Vanda (szerk.): *Rendszerváltás a jogban*. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest.
- Nagy Ferenc (2013): *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Akadémiai Kiadó, Budapest. DOI: <https://doi.org/10.1556/9789630598606>.
- Nagy Ferenc (2015): A szankciórendszer. In: *Jogtudományi Közöny*. 2015/1. sz.

- National Headquarters of the Hungarian Police: General Situation Report on Border Management, 2022. (Elérhető: https://www.police.hu/sites/default/files/Hatarrendeszet-SK%202022_11_.pdf. Letöltés ideje: 2023. február 13.).
- Pallagi Anikó (2021): Kriminálpolitikai alapvetés. In: Barabás A. Tünde – Christián László (szerk.): *Ünnepi Tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest.
- Sinku Pál (2021): A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész*. Nyolcadik, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Szomora Zsolt (2020): Die teleologische Auslegung im ungarischen Strafrecht. In: Sinn – Hauck – Nagel – Wörner (Hrsg.): *Populismus und alternative Fakten. (Straf)rechtswissenschaft in der Krise? Abchiedskolloquium für Walter Grop*. Mohr Siebeck, Tübingen.
- Szomora Zsolt (2021): *A koronavírus-védettségi igazolásokkal való különböző visszaéléseket a Btk.-nál szigorúbban bünteti egy friss kormányrendelet*. (Elérhető: <https://jogaszegylet.hu/jogelet/a-koronavirus-vedettségi-igazolasokkal-valo-kulonbozo-visz-szaeleseket-a-btk-nal-szigorubban-bunteti-egy-friss-kormanyrendelet/>. Letöltés ideje: 2023.02.21.).
- Tóth Mihály (2018): A Btk. első négy éve. In: *Magyar Jog*. 2018/1. sz.
- Tóth Mihály (2020): A precedensek csapdái. In: Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest.

Szerényi Gábor grafikája